

In de kerk geboren

herinneringen van een
kosterkind

Anne van der Meiden

Aan mijn ouders, die meer dan dertig jaren met trouw en toewijding de dienst van het kosterschap hebben vervuld.

In de kerk geboren

herinneringen van een
kosterkind

Schrijver: Anne van der Meiden
Manuscript bewerking Annemike van der Meiden
Editors: Willem van der Meiden en Marinus den Oudsten
Print- en bindwerk: Libris Venstra
ISBN 9789 463673723

Voorwoord

Terwijl mijn vader studeerde, een drukke baan had als hoofd publiciteit bij het vormingsinstituut Kerk en Wereld, mijn moeder hoogzwanger was van mij, mijn twee broers van drie en vijf in toom moest zien te houden en aan het pakken was voor onze verhuizing naar landgoed de Horst, schreef mijn vader verhalen over zijn jeugd als zoon van een kostersechtpaar van de Christelijk Gereformeerde kerk in Enschede.

Ze werden geplaatst in *Hervormd Nederland* in het voorjaar en de zomer van 1959 en 1960.

Hoe kreeg hij het voor elkaar?, dacht ik, toen ik me realiseerde hoe druk hij met alles was. Maar zo is het zijn leven lang gegaan, altijd had hij verschillende projecten naast elkaar op stapel staan.

Dat hij naast zijn werk heeft kunnen studeren, afstuderen en promoveren, beschouwde ik ook als een wonder.

Natuurlijk had hij onze moeder Ike, om de boel thuis draaiende te houden. En de lange zomervakanties op Terschelling om de studie weer bij te werken.

Daar is een mooie foto van:

Op 7 september 1959 ontving hij een brief van
Hervormd Nederland:

“Het verheugt mij U te kunnen meedelen dat de herinneringen van een kosterskind bijzonder goed door de lezers van “Hervormd Nederland” zijn ontvangen. Dit is voor ons aanleiding U voor te stellen ons voor de volgende jaargang er nog een 10-tal te verkopen.”
(zie kopie brief achter in dit boek)

Aha, dacht ik, toen ik dat las. Hij kreeg er dus geld voor. Veel zal het niet zijn geweest. Niet zoveel als hij uiteindelijk verdiende met zijn Twentse streekroman *Spoel en Spade* dat in 1960 verscheen en waarvan we onder andere een nieuwe bank konden kopen.

Een aantal verhalen dat gepubliceerd werd in *Hervormd Nederland* is verdwenen, maar van het overige materiaal kon ik toch een leuk boekje samenstellen, dat een mooi beeld geeft van hoe een kosterskind de kerk en de mensen bekeek in de jaren rond de Tweede Wereldoorlog.

Hoewel hier en daar gedateerd wat betreft het taalgebruik en de omvang van het kerkelijke leven in die jaren - toch hoop ik dat de lezer met plezier kennis neemt van het kostersleven. Het is tevens een ode aan mijn zeer geliefde grootouders, opa en oma kerk en hun gezin.

Annemike van der Meiden, september 2018

Notities van mijn hand staan *cursief* gedrukt.

1 **Koster zijn, een tamelijk zwaar beroep**

De hele wereld schreeuwt tegenwoordig over vergeten groepen. Onderhand weet iedereen wat vergeten groepen zijn en welke het zijn. De echt vergeten groepen kent niemand om de eenvoudige reden dat ze vergeten zijn. Tot een van die groepen behoren de koster.

Ergens in de jaren vijftig van de 20ste eeuw is hun werk als beroep erkend door de vakbeweging.

Vanaf dat moment was het afgelopen met het idee van: liefdesbaantje waar een man zijn hele leven aan vast zat, ten koste van zijn gezin.

Dat was in de tijd dat de koster voor drie gulden in de week de kerk schoonhield, de schoonmaakmiddelen zelf betaalde, de muren als het nodig was op eigen rekening witte en 's avonds, of liever 's nachts, zat te wachten op de brede kerkenraad die breeduit zat te vergaderen en niet aan ophouden dacht maar steeds opnieuw om koffie vroeg.

Dat was de tijd dat de kerkenraad het tegen de koster durfde te zeggen dat hij zich moest schamen om loonsverhoging te vragen, want een 'Dienst aan den Heer' diende eigenlijk voor niets te geschieden.

Die 'Dienst aan den Heer' beslaat begin jaren zestig een ruim zestig-urige werkweek voor de koster met grote kerken. Het aantal uren varieert naarmate veel commissies het in hun hoofd halen allemaal in één week en liefst twee tegelijk op een avond te vergaderen.

Dan worden het weleens zeventig uur.

Goed, als de Heer enige uren in de week vraagt, dan geven we die graag, maar zeventig uur, dat is tegenwoordig wel een respectabele werktijd die niet meer met dank en vrome woorden gehonoreerd kan worden, als u begrijpt wat ik bedoel.

Koster zijn is een tamelijk zwaar beroep.

Deels is het een leidinggevende functie, want in een grote kerk moet de koster een werkvrouw hebben, soms meer dan een, om de zaak schoon te houden.

Daarnaast moet hij verstand hebben van het gebouw dat hij verzorgt. Mensen van buiten moet hij iets kunnen vertellen over het ontstaan, de geschiedenis e.d. als ze daarnaar vragen en ook moet hij een ruime kennis hebben van de liturgie.

Verder moet hij beschikken over tact en liefde voor de mensen die in de kerk komen.

Hij moet aan de gezichten van mensen kunnen zien of ze vooraan of achteraan willen zitten. Hij moet voor lastige broeders of zusters banken vrijhouden. Hij moet alle kussens en stoven kennen van de hele kerk. Hij moet de werking van de doventelefoon verstaan, evenals die van het orgel en van de verlichting van de kerk.

Hij moet heel discreet kunnen optreden als hij voor ernstige zaken mensen uit de kerk moet halen. Hoe vaak heb ik vader niet op de tenen door de paden zien lopen om mensen in het oor te fluisteren dat het goed was als ze even meekwamen.

Een koster moet de etiquette kennen van de trouwpartij en van de begrafenisdienst en de etiquette van de talloze commissies die vergaderen.

Hij moet goed onderscheiden welke commissie hij in welk vergaderlokaal kan planten, want daar zijn commissies gevoelig voor.

Hij moet kunnen organiseren als er plotseling iets fout dreigt te lopen in de kerk. Hij moet oppervlakkige medische kennis hebben bij allerlei plotselinge ziekten die onder de kerkdienst kunnen opduiken.

Hij moet het geduld hebben juffrouwen te woord staan, die eindeloos melken over een verkeerde paraplu die ze hebben meegenomen en die tenslotte tot de ontdekking komen dat het toch hun eigen is en moeders die kinderen kostbare zakdoeken hebben meegegeven naar de kerk en die zoekgeraakt zijn. Alle zakdoeken raakten zoek bij ons.

Ze vormden namelijk een onderdeel van de spijze waarvan ook de koster die het altaar dient, moet leven. Ik heb ze nou nog in m'n zak, zou ik bijna zeggen.

Een koster moet . . . ach, laat ik ophouden.

Er zijn nog wel honderd van die kleine dingen te noemen waar u niet aan denkt en waar ik ook niet meer aan denk, maar die in vaders hoofd allemaal netjes gerubriceerd zijn en die er precies op tijd uit tevoorschijn treden. En dat allemaal voor een salaris . . .

Maar nee, daar mogen we niet over klagen.

Koster zijn is immers een bijbaantje, zeggen de mensen.

Ja zeker, maar de koster nemen die andere baantjes niet omdat ze tijd over hebben (ik spreek van de grote steden), maar omdat ze geld tekort komen.

Ze moeten wel, willen ze niet verpauperen.

In gedachten zegen ik altijd nog die dominee, zelf kosterzoon, die het waagde op de eerste kerkenraadsvergadering in zijn nieuwe gemeente de vraag te stellen aan de broeders hoe het toch wel stond met het salaris van de koster. En toen hij ten antwoord kreeg dat het salaris werd uitbetaald op grond van het aantal werkuren en naar de schaal van hulp-vakarbeider (putjesscheppers zeiden wij vroeger) is die dominee opgestaan en heeft zijn jas aangetrokken. Bij de deur zei hij: jullie kunnen me weer komen halen voor een vergadering als dat salaris verdubbeld is, anders niet. De kerkenraad was briesend, maar gaf toe. Een uur later stond een delegatie op de stoep van de pastorie met de mededeling dat het voor elkaar zou komen. Kijk, als alle predikanten daar eens meer op letten. Zie, nu is het toch een soort 'oratio pro domo' geworden, een pleidooi voor de eigen zaak, maar dan Domo met een hoofdletter, want het gaat in alle dingen die de koster doet om het huis Gods.

2 Mensen in de kerk

(Zelfs vindt de 'Musch' een huis, o Heer)

Als kosterskind kijk je anders tegen de gemeenteleden aan dan de gemeenteleden tegen elkaar, dat staat vast. Je bekijkt ze meer van de domineeskant, naar het uiterlijk dan tenminste. Terwijl de kerk volliep, stond ik namelijk altijd als een wachtpost bij de deur naar de kansel om te zien hoe de banken zich langzamerhand vulden. Ik kende de mensen.

Op dat moment voelde ik het gewicht van het feit een zoon van de koster te zijn. Je had voorrechten die andere jongens niet hadden. Ik tartte mijn kameraadjes elke zondagmorgen met een blik van: Nou, komen jullie eens hier staan als je durft. Dat mag ik alleen. Mijn vader is de baas hier, hij heeft het te zeggen als de dominee komen moet. Dat was waar, want vader ging altijd een minuut voor tijd naar de consistoriekamer en keek dan altijd even om het hoekje en knikte naar de dominee.

Ze hadden er geen woorden voor nodig om elkaar te begrijpen.

Maar goed, tot zo lang mocht ik in de open deur staan om te kijken hoe het in de kerk toeging. Ik lette wel degelijk op en zag ook de verkeerde dingen. Ik moest me telkens bedwingen, wanneer ik zag dat er iemand op een verkeerde plaats ging zitten of een kussen nam dat niet van hem of haar was. Dat gaf narigheid.

Als zoon van een koster draag je al vroeg verantwoordelijkheid voor die dingen.